

6. Завацька Н. Є. Управлінський процес та формування організаційної культури у вищій школі: соціально-психологічний аспект : монографія / Н. Є. Завацька, О. О. Мітічкіна. – Луганськ : Вид-во "Ноулідж", 2013. – 192 с.

7. Савельєва В. С. Організаційна культура [Текст] : навч. посіб. / В. С. Савельєва, О. Л. Єськов, В. М. Вакуленко – К. : "Центр учбової літератури", 2012. – 240 с.

8. Слостенин В. А. Формирование профессиональной культуры учителя : монография / В. А. Слостенин. – М., 2003. – 228 с.

9. Рыбалка В. В. Определение понятий одаренности, таланта, гениальности личности : классические и современные методологические подходы / В. В. Рыбалка. // Одаренный ребенок. – 2011. – № 2.

10. Яблонська Н. Л. Корпоративная культура современного университета / Н. Л. Яблонська // Университетское управление : практика и анализ. – 2006. – № 2. – С. 7-25.

Б. В. Стешенко

ДИДАКТИЧЕСКАЯ МОДЕЛЬ ФОРМИРОВАНИЯ ОРГАНИЗАЦИОННОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ ТЕХНОЛОГИЙ

В статье рассмотрен процесс формирования организационной культуры будущего учителя технологий в современных условиях. Обоснована дидактическая модель формирования организационной культуры будущего учителя технологий.

Ключевые слова: организационная культура, модель, личность учителя, дидактическая система, аксиологический компонент, гносеологический компонент, технологический компонент.

B. Steshenko

DIDACTIC MODEL OF FORMING THE ORGANIZATIONAL CULTURE OF THE INTENDING TECHNOLOGY TEACHERS

The article describes the process of forming the organizational culture of the intending technology teachers in the modern world. Didactic model of the organizational culture of the intending technology teachers is substantiated.

Keywords: organizational culture model, the personality of the teacher, didactic system, axiological component, epistemological component, technological component.

УДК 378.373

В. А. Каліш, В. О. Собко

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО ФОРМУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ТЕКСТОТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

У статті розкриваються завдання, зміст, особливості підготовки майбутнього вчителя до формування у молодших школярів предметної текстотворчої компетентності у процесі навчання української мови; подаються рекомендації щодо розвитку у студентів методичних умінь, необхідних для забезпечення успішної діяльності учнів над складанням усних і письмових творів різних типів.

Ключові слова: текст, текстотворча компетентність, текстотворчі уміння, зв'язні висловлювання, методичні уміння,

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Курс рідної мови є важливим складником загального змісту початкової освіти, тому що у процесі розв'язання основних завдань програми формуються і розвиваються всі види мовленнєвої діяльності школярів: слухання-розуміння, говоріння, читання, письмо, від успішного освоєння яких залежить подальше навчання дітей у школі.

Процес модернізації шкільної мовної освіти потребує удосконалення мовно-мовленнєвої і методичної підготовки вчителя. Піднесення практичної спрямованості навчання української мови в початкових класах вимагає від учителя постійної уваги до формування ключової комунікативної компетентності молодшого школяра, що, як зазначено у чинній програмі, виявляється у здатності успішно користуватися мовою (всіма видами мовленнєвої діяльності) у процесі спілкування, пізнання

навколишнього світу, вирішення життєво важливих завдань [1].

В удосконаленні практично-методичних умінь, необхідних учителеві для навчання рідної мови в початкових класах, важливе місце належить підготовці студентів до формування у молодших школярів умінь зв'язно виражати думки усно й на письмі, будувати текст, висловлювання (розповідь, опис, міркування), тобто володіти текстотворчою компетентністю як складником ключової комунікативної.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Аналіз науково-методичної літератури показав, що підготовка професійно компетентного вчителя в умовах гуманізації і технологізації педагогічної освіти є одним із актуальних завдань і предметом наукових досліджень учених, спрямованих на розкриття особливостей професійної підготовки вчителя початкової школи (А. Алексюк, Н. Бібік, В. Бондар, М. Вашуленко, С. Гончаренко, О. Пометун, О. Савченко, Л. Хомич, Л. Хоружа та ін.), характеристики й упровадження компетентнісного підходу до навчання (Н. Бібік, М. Вашуленко, Н. Голуб, Н. Остапенко, М. Пентилюк, О. Савченко, А. Хуторської та ін.).

Проблема мовного і мовленнєвого розвитку школярів у різних її аспектах розглядалася у працях відомих педагогів (Ф. Буслаєв, Я. Коменський, М. Рибнікова, В. Сухомлинський, К. Ушинський, С. Чавдаров) і сучасних лінгводидактів (В. Бадер, Л. Варзацька, М. Вашуленко, Н. Гац, Н. Голуб, Т. Груба, Г. Демидчик, К. Климова, Н. Лазаренко, Л. Марченко, Л. Мацько, В. Мельничайко, М. Пентилюк, М. Плющ, Л. Паламар, Л. Попова, К. Пономарьова, Г. Ткачук, В. Усатий та інші).

Теоретичним підґрунтям дослідження слугував науковий досвід учених у таких напрямках: мовлення як вид діяльності (Л. Виготський, М. Жинкін, О. Леонт'єв, І. Синиця та ін.); формування мовно-мовленнєвої особистості (М. Вашуленко, І. Гудзик, Л. Мацько, Л. Паламар, М. Пентилюк, О. Семеновта ін.); розвиток зв'язного мовлення (В. Бадер, Л. Варзацька, В. Капінос, Т. Ладиженська, О. Лобчук, М. Львов, С. Омельчук, К. Пономарьова, О. Хорошковська та ін.); проблеми семантики тексту, його структурної організації, засобів зв'язку та типології (І. Арнольд, М. Бахтін, Л. Булаховський, В. Виноградов, Г. Винокур, І. Гальперін, Д. Баранник, В. Жирмунський, А. Загнітко, І. Ковалик, Л. Лосєва, Ю. Лотман, В. Одинцов, М. Поспелов, З. Тураєва, Л. Щерба та ін.); методичне обґрунтування змісту, форм і прийомів роботи над текстом (В. Бадер, О. Біляєв, Л. Варзацька, М. Вашуленко, Н. Грипас, О. Караман, О. Лобчук, Л. Мацько, В. Мельничайко, М. Пентилюк, М. Плющ, К. Пономарьова, О. Хорошковська, Г. Шелехова та ін.).

У сучасному змісті початкового мовного курсу, як зазначає М. Вашуленко, поєднано **комунікативно-діяльнісний і системно-описовий** підходи до відбору і структурування навчального матеріалу, з наданням переваги першому. А це передбачає орієнтацію учнів на вміння висловлюватись в усіх навчальних типах мовлення (розповідь, опис і міркування), що органічно поєднується з традиційним підходом до розвитку мовлення школярів, який ґрунтується на мовних знаннях і вміннях щодо основних мовних одиниць (до них додаються і мовленнєві теоретичні відомості, зокрема, пов'язані з текстом і мовленнєвим етикетом) [2]. Тому актуальною для лінгводидактики вищої школи є проблема підготовки вчителя, здатного реалізувати основну мету початкового курсу української мови – формування комунікативної компетентності в учнів 1–4 класів, важливим складником якої є текстотворча компетентність.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета публікації – розкрити окремі аспекти методики підготовки майбутнього вчителя до формування у молодших школярів предметної текстотворчої компетентності у початковій мовній освіті, апробованої нами у процесі опанування студентами лінгводидактичних курсів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням здобутих наукових результатів. У Державному стандарті початкової загальної освіти компетентнісний підхід визначається як спрямованість навчально-виховного процесу на досягнення результатів, якими є такі ієрархічно-підпорядковані компетентності учнів, як ключова, загальнопредметна і предметна [3]. Подається значення термінів, необхідних для розгляду обраної нами проблеми: *компетентність* – набута у процесі навчання інтегрована здатність особистості, яка складається із знань, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці; *комунікативна компетентність* – здатність особистості застосовувати у конкретному спілкуванні знання мови, способи взаємодії з навколишніми і віддаленими

людьми та подіями, навички роботи у групі, володіння різними соціальними ролями; *предметна компетентність* – освоєний учнями у процесі навчання досвід специфічної діяльності певного предмета, пов'язаної з набуттям нового знання, його перетворенням і застосуванням.

Робота з розвитку зв'язного мовлення молодшого школяра, формування в учнів умінь продукувати монологічні висловлювання різних типів, як показало дослідження, ґрунтується на відомостях про текст як основну комунікативну одиницю. Тому для визначення *текстотворчої компетентності*, що є одним із понять нашого дослідження, ми брали до уваги таке тлумачення *тексту* як мовної категорії: це особливе структурно-семантичне утворення, зв'язне змістове ціле, організоване на основі мовних зв'язків і відношень; має свою власну будову (заголовок, зумовлений темою і основною думкою; вступну частину – зачин; послідовно викладений зміст – підтеми і мікротеми; завершальну частину); характеризується зв'язністю, цілісністю, інтенційністю (авторською метою), інформативністю, ситуативністю (зв'язністю з контекстом), членованістю (наявністю смислових частин), інтегративністю (єдністю цих частин), модальністю (особистісним ставленням), розгорнутістю, послідовністю, динамізмом зображуваного тощо [4].

Під *текстотворчою компетентністю* ми розуміємо *здатність учнів будувати усні і письмові зв'язні висловлювання (тексти) різних типів з урахуванням їхніх стильових особливостей*.

На основі аналізу змісту навчального матеріалу та державних вимог до рівня загальноосвітньої підготовки учнів початкових класів з української мови ми визначили основні завдання з формування текстотворчої компетентності відповідно до вимог програми:

1 клас: побудова усних зв'язних висловлювань за поданим початком і малюнком (ілюстрацією, серією малюнків) на основі прослуханого тексту або випадку з життя, за запитаннями на задану тему.

2 клас: складання розповідей на основі спостережень, подій із власного життя та за ілюстраціями, поданими частинами тексту; створення і записування коротких (близько 40 слів наприкінці навчального року) зв'язних висловлювань за ілюстрацією (серією малюнків), використання в них виражальних засобів мови; складання текстів з метою письмового спілкування з батьками, вчителем, однокласниками з дотриманням формул звертання, подяки тощо.

3 клас: складання усних і письмових зв'язних висловлювань (типу розповіді, опису або міркування) за малюнком, ситуацією та з опорою на допоміжні матеріали (частину тексту, план, опорні слова, словосполучення) обсягом близько 60 слів; складання і запис художніх і науково-популярних описів за поданим зразком; побудова тексту-міркування за зразком та поданим зачином (про вчинки людей, події з життя сім'ї, стосунки між однолітками тощо); побудова текстів-інструкцій щодо виготовлення окремих предметів, проведення рухливих рольових ігор, догляду за домашніми тваринами, кімнатними рослинами та ін.;

4 клас: складання самостійних усних і письмових зв'язних висловлювань (60–80 слів) типу розповіді, опису, міркування на добре знайомі учням теми: за спостереженнями в навколишньому, ілюстрацією, за поданим зачином або кінцівкою, за опорними словами, за прочитаним твором, епізодом з переглянутого фільму, ситуацією з життя класу, родини тощо [1].

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до формування в учнів здатності будувати усні і письмові зв'язні висловлювання (тексти) різних типів та їхніх стильових особливостей, що здійснюється в курсі "Методика навчання української мови", передбачає:

– опанування студентами шкільних програм і підручників з української мови, нових нормативних документів у галузі початкової освіти;

– засвоєння теоретичних засад процесу розвитку мовлення учнів початкових класів;

– оволодіння студентами методикою розвитку мовлення молодших школярів на рівні тексту;

– формування у майбутніх учителів умінь, необхідних для навчання молодших школярів продукувати монологічні висловлювання (тексти) різних типів, зокрема: добирати навчальний матеріал, методи і методичні прийоми з розвитку мовлення, створювати систему вправ; ефективно використовувати типологію вправ на різних етапах розвитку монологічного мовлення; моделювати уроки розвитку зв'язного мовлення тощо;

– упровадження компетентнісного й технологічного підходів у лінгводидактичну підготовку студентів;

– залучення майбутніх учителів до науково-дослідної роботи.

Ознайомлення студентів з психолого-педагогічними, лінгвістичними і методичними передумовами формування текстотворчої компетентності учнів початкових класів здійснюємо комплексно, використовуючи в курсі методики навчання української мови в початковій школі різні форми організації освітньої діяльності: *лекції, практичні і лабораторні заняття, самостійну роботу, виконання курсових, дипломних і магістерських робіт, участь у наукових заходах (олімпіади, конкурси, семінари, конференції), педагогічну практику.*

На лекціях як основному виді навчальних занять, призначених для викладення теоретичного матеріалу, висвітлюємо основні питання методики розвитку монологічного мовлення учнів 1–4 класів відповідно до розділів робочої програми дисципліни:

1. **Розділ "Методика навчання грамоти". Рівень тексту.** Формування у першокласників умінь будувати зв'язні висловлювання різних типів. Види текстових вправ.

2. **Розділ "Методика вивчення мовної теорії". Методика формування в учнів початкових класів уявлень про текст.** Практичне ознайомлення молодших школярів з поняттям текст, його характерними ознаками. Ознайомлення молодших школярів із типами текстів (розповідь, опис, міркування). Стилїстична диференціація у роботі над текстами різних типів.

3. **Розділ "Методика розвитку мовлення". Розвиток монологічного мовлення.** Особливість монологу як форми мовлення. Зміст роботи з розвитку монологічного мовлення. Конкретні вміння учнів у побудові зв'язних висловлювань. *Твори.* Види усних і письмових творів. Основні етапи роботи над учнівським твором. Специфіка підготовки і проведення окремих видів творів. Особливості структури уроку написання учнями творів, уроку аналізу учнівських творів.

Готуючи студентів до формування текстотворчої компетентності молодшого школяра, акцентуємо увагу на понятті *текст*, його характерних ознаках (цілісність змісту, зв'язність викладу, структурна організація, смислова завершеність), типах текстів (розповідь, опис, міркування), що дасть змогу їм використати ці знання у навчанні учнів складати власні висловлювання.

Ознайомлення із типами текстів дає можливість майбутнім учителям засвоїти те, що залежно від комунікативного завдання текст може бути оформлений у вигляді розповіді, опису, міркування, кожне із яких має свої структурні і мовні особливості.

Розповідь–зв'язне висловлювання, текст, у якому йдеться про певні події, що відбувалися чи відбуваються у певній послідовності.

Опис – зв'язне висловлювання, текст, у якому розкриваються ознаки предмета, особи, явища, місцевості, процесу, відібрані автором залежно від задуму і мети висловлювання.

Міркування – зв'язне висловлювання, текст, у якому для доведення певного твердження використовуються судження, наводяться приклади, робляться порівняння і висновки.

Студенти мають усвідомити, з яких структурних компонентів будуються тексти різних типів. У тексті-розповіді виділяються такі складники: початок дії (Де і коли сталася подія?); розвиток дії (Як розгорталася дія?); кінець події (Чим закінчилася?). Побудова тексту-опису охоплює: загальне враження про предмет; ознаки предмета чи явища; висновок. Текст-міркування складається з таких частин: теза (те, що треба довести); доведення; висновок.

Засвоєння означеного матеріалу, як показує дослідження, буде ефективним за умови переорієнтації навчального процесу на вироблення вміння здобувати знання та використовувати їх у майбутній діяльності. Ефективним є запровадження в практику інноваційних технологій підготовки вчителя (зокрема, на основі комп'ютерних технологій, інтерактивних методів навчання тощо) та форм організації діяльності, що сприяють активізації творчих можливостей студентів (дослідницька, теоретико-пізнавальна, дискусійна, моделювальна).

З метою спонукання майбутніх фахівців до навчальної самостійної діяльності щодо оволодіння визначеним лекційним матеріалом, до постійного пошуку нових знань використовували інтерактивні прийоми: підготовку інформаційних повідомлень, міні-лекцій, доповідей з мультимедійним супроводом тощо. Так, студенти були активними учасниками пошуку інформації та її репрезентації слухачам під час розкриття таких питань:

– прийоми розвитку в учнів умінь визначати тему, мету тексту, добирати заголовок, виділяти абзаци в тексті, складати план, знаходити структурні частини тексту, розрізняти, виявляти засоби зв'язності; особливості ознайомлення молодших школярів з типами текстів (тема **"Методика**

формування в учнів початкових класів уявлень про мову і мовлення, текст");

– зміст роботи з розвитку монологічного мовлення, конкретні вміння учнів у побудові зв'язних висловлювань, основні етапи роботи над учнівським твором (тема "*Рівень тексту в розвитку мовлення молодших школярів*").

Досвід переконує, що залучення майбутніх учителів до висвітлення основних питань методики навчання школярів продукувати висловлювання різних типів не лише підвищує теоретичний рівень знань, а й забезпечує мотиваційний компонент оволодіння ними науковими знаннями та готує їх до відповідної роботи з розвитку зв'язного мовлення учнів початкових класів.

На практичних заняттях з розділу "Методика розвитку мовлення" основну увагу зосереджуємо на формуванні у студентів методичних умінь, необхідних для забезпечення успішної діяльності учнів над побудовою усних і письмових творів у процесі навчання мови. Ефективними є такі види роботи:

- обговорення теоретичних питань означеної проблеми;
- змістовий, структурний, мовний аналіз текстів різних типів;
- аналіз відеозаписів і конспектів уроків української мови щодо навчання молодших школярів складати зв'язні висловлювання (розповідь, опис, міркування);
- ознайомлення із системою вправ для формування текстотворчих умінь;
- добір і розроблення вправ різних типів та обґрунтування доцільності їх використання;
- добір і створення мовленнєвих ситуацій для орієнтування учнів в умовах спілкування;
- моделювання фрагментів та уроків розвитку зв'язного мовлення тощо.

Готуючи майбутніх учителів до навчання молодших школярів продукувати монологічні висловлювання (тексти) різних типів, акцентуємо увагу на опануванні учнями спеціальних комунікативних умінь, виділених Т. Ладиженською [5, с. 13–16]. Покажемо організацію відповідної діяльності зі студентами у процесі підготовки і проведення практичного заняття на тему "Методика роботи з розвитку мовлення молодших школярів на рівні тексту".

Самостійна робота студентів відповідно до плану передбачала виконання таких завдань:

1. Опрацювати зміст програми з формування текстологічної і текстотворчої компетентностей учнів початкових класів у 2–4 класах та відповідний матеріал у шкільних підручниках з української мови.
2. Розробити фрагменти уроків на практичне ознайомлення молодших школярів з поняттям текст, його ознаками, будовою тексту, типами текстів, засобами зв'язку речень у тексті.
3. Висвітлити визначені у методиці навчання мови конкретні вміння учнів у побудові зв'язних висловлювань, дібрати вправи для їх формування, обґрунтувати ефективність пропонованої роботи.

Частина заняття було проведено у вигляді *засідання творчих груп*. Майбутні спеціалісти на основі аналізу праць методистів (В. Бадер, М. Вашуленко, Т. Ладиженська, К. Пономарьова, О. Прищепа та ін.) характеризували основні текстотворчі уміння, необхідні для навчання молодших школярів продукувати висловлювання різних типів: *визначати і розкривати тему й основну думку висловлювання; збирати, систематизувати матеріал; розташовувати матеріал, дотримуючись складеного плану; уміння використовувати мовні засоби; будувати (творити) текст, удосконалювати його*.

Кожна група репрезентувала типи вправ, спрямованих на розвиток в учнів означених умінь, у вигляді фрагментів уроків, обґрунтувала їхню доцільність, а інші групи мали можливість висловити свої міркування щодо ефективності пропонованих рекомендацій для розвитку монологічного мовлення.

Наведемо окремі приклади дібраних студентами вправ для формування **умінь визначати і розкривати тему й основну думку висловлювання, будувати (творити) текст**. Зазначимо, що завдання мають диференціюватися по класах відповідно до вимог програми.

1. Аналіз текстів різних типів.

– Прочитайте тексти.

I. Принесли хліб. На столі поклали. Пахучий, теплий ще. Зі скоринкою золотавою... Лежить ясний, як сонечко... (За Т. Коломіць)

II. Ти знаєш, що таке хліб? Хліб – це наше здоров'я, наше життя, наш добробут.

У кожну хлібину вкладена праця багатьох людей. Шануй працю хліборобів! Бережи хліб!

– Про що в них говориться? У якому тексті розповідається про те, який хліб? Про що основне повідомляється у другому тексті? Яке запитання можна поставити до нього? Чим відрізняються ці тексти? Визначте типи текстів. Доведіть правильність своєї відповіді. Доберіть до текстів заголовки.

2. Побудова творів-мініатюр (на вибір), наприклад: розповідь "Як появляється хліб на столі", міркування "Як я ставлюся до хліба".

3. Продовження тексту.

– Прочитайте заголовок і початок тексту.

Рослини навесні

З кожним весняним днем стає тепліше. Рослини пробуджуються від зимового сну... .

– Спробуймо продовжити текст. Про що треба сказати далі (в основній частині)? Як ви про це довідалися? Про які рослини можемо говорити? Якими ви їх уявляєте весною? Розгляньте малюнки (пропонуються малюнки дерев, кущів, квітів). Пригадайте, як описані рослини навесні у текстах, які ми читали на уроках читання і природознавства. Що треба висловити в останньому реченні? Яким воно може бути? Як називається ця частина тексту?

4. Робота над заголовком.

– Прочитайте текст.

Заграв чудовими барвами осінній ліс. Стоїть у багряному і золотому вбранні, сипле під ноги різноманітні листочки.

А як горять восени вогнища горобини! Ось берізки-сестриці одягли свої сонячні платтячка і тривожно перешіптуються поміж себе. Тільки зелені ялини нічим не журяться.

Святково стало в лісі.

– Який із запропонованих заголовків підходить до цього тексту: "Осінь", "Пізня осінь", "Восени в лісі", "Свято осені"? Чому? Чи завершений цей текст? З чого це видно? (В останньому реченні висловлюється основна думка: святково в осінньому лісі.)

5. Складання усної розповіді за картиною (малюнком).

– Розгляньте картину (малюнок). Яке свято зображено? Що свідчить про те, що це Щедрий вечір? Коли святкуємо Різдво? З яким настроєм ми його зустрічаємо? Які кольори передають радісний настрій щедрувальників? Як зображено дерева, небо, сніг? Чим вас захоплює це свято? Побудуйте розповідь про святкування Різдва.

Проведення фрагментів уроків супроводжувалося використанням засобів мультимедіа, що дало змогу спостерігати роботу з малюнками, динамічними зображеннями, анімацією і звуковим супроводом, зосереджуватися на основному, стимулювати діяльність студентів, спрямовану на оволодіння практичними вміннями творчо використовувати знання в нових умовах.

У процесі обговорення майбутні вчителі переконувалися в тому, що формування означених текстотворчих умінь можливе за умови систематичної роботи з текстом не лише на уроках розвитку мовлення, а й під час вивчення лексико-граматичного і граматико-орфографічного матеріалу. Тому в підготовці студентів до вироблення в учнів здатності будувати усні і письмові зв'язні висловлювання (тексти) різних типів практикували розроблення методичних завдань до запропонованих текстів, наприклад:

1. Прочитайте текст. Запропонуйте учням завдання для формування вміння орієнтуватися в умовах спілкування.

Це – верба. Вона зацвітає першою. Ледь пригріє сонечко, а вона вже вітає нас своїми пухнастими котиками. За це з давніх-давен шанують вербу. Вона не вибаглива. Росте біля води.

Встромиш гілку чи кілочок у вологу землю – і виросте дерево.

І криниці копали під вербою.

А ще кажуть, якщо верби ростуть біля ставків, то воді спокійно і добре. Значить, і людям несе добро і спокій така вода.

Ось яка вона, верба!

2. Доберіть мовний матеріал для паралельного ознайомлення учнів із текстами різних типів.

3. До поданого тексту доберіть завдання для змістового, композиційного, мовного аналізу.

Золотисті стрічки

Ростуть над ставком дві берези. Струнки, високі, білорі. Опустили берези зелені коси. Вітер віє, розчісує їх. Тихо шелестять ніжні листочки. То вони про щось розмовляють.

Однієї ночі стало холодно. Прийшла до беріз осінь. Принесла їм золотисті стрічки. Вплели берези стрічки у зелені коси.

Зійшло сонце. Подивилося на берези і не впізнало їх – у зелених косах золоті стрічки. Сміється сонечко, а берези сумують. (За В. Сухомлинським)

4. Прочитайте текст. Сформулюйте учням завдання для його редагування.

I. У зелені високої трави біліє чарівна квітка. На стеблі 15–25 см заввишки висять перлини. Унизу вони схожі на крихітні дзвіночки. Широке листя, як долоні, охороняє слабе стебло. Чуєш, як дзвенять дзвіночки весни? Ти вдихаєш ніжний запах тендітної квітки. Чудовий подарунок щедрого лісу (За Аллою Коваль).

II. Восени діти знайшли у кущах журавля. У журавля було поранене крило. Хлопчики принесли журавлика в село. Вони довго лікували журавлика. І журавель видужав.

5. До запропонованого тексту розробіть завдання для формування у молодших школярів умінь добирати заголовок і користуватися мовними засобами відповідно до мети висловлювання.

Квітка сонця

На високому стеблі велика квітка з золотими пелюстками. Вона схожа на сонце. Тому її називають її соняшником.

Спить уночі соняшник, схиливши пелюстки. Та як тільки сходить ранкова зірниця, пелюстки тремтять. То соняшник чекає сходу сонця.

Ось уже сонце викотилося з-за обрію. Соняшник повертає до нього свою золоту голівку, дивиться на червоне вогняне коло. Усміхається соняшник до сонця, радіє. (За В. Сухомлинським)

Такий підхід орієнтує майбутніх спеціалістів на формування в учнів умінь не відступати від теми тексту, формулювати основну думку й розкривати її, пов'язувати речення між собою, уникати невиправданих повторів, користуватися мовними засобами, послідовно викладати думку, надавати висловлюванню структурної завершеності.

Важливим аспектом підготовки студентів до формування у молодших школярів текстотвірчої компетентності є розгляд методики розвитку зв'язного мовлення. Для дослідження було визначено питання: методи і прийоми підготовки учнів до написання творів-розповідей, творів-описів, творів-міркувань; матеріали, на основі яких створюються тексти-розповіді, тексти-описи, тексти-міркування; умови, необхідні для забезпечення успішної побудови учнями початкових класів зв'язних висловлювань; аналіз підручників з української мови, визначення матеріалу для роботи над складанням творів різних типів; вимоги, яких мають дотримуватися учні, складаючи письмові твори; методика роботи над побудовою твору (зачин, основна частина, кінцівка), розкриттям теми, складанням плану; вправи для розвитку в учнів текстотвірчих умінь; створення мовленнєвих ситуацій з метою розвитку зв'язного мовлення.

Висвітлення запропонованих питань на практичних заняттях з розділу "Методика розвитку мовлення" спонукало майбутніх учителів виконати дослідницьку роботу, сформулювати власну позицію. Мотивації методичної діяльності студентів сприяло використання традиційних і нових інформаційних засобів навчання, урізноманітнення форм проведення занять (ділові ігри, моделювання, тренінги, круглі столи, науково-практичні конференції, розроблення і захист авторських та колективних проєктів тощо).

Покажемо фрагмент практичного заняття, проведеного у вигляді *науково-практичної конференції*.

Методи і прийоми підготовки учнів до написання творів-розповідей, творів-описів, творів-міркувань висвітлювалися у доповідях із репрезентаціями основних видів вправ, спрямованих на розвиток текстотвірчих умінь як на уроках розвитку мовлення, так і в процесі вивчення фонетичного, лексичного, граматичного, орфографічного матеріалу.

Продемонструємо окремі типи презентованих студентами підготовчих вправ:

1. Складання творів-мініатюр.

– Розгляньте малюнки (зображення поля стиглої пшениці, збору урожаю, виробів із борошна тощо). Розкажіть, що зображено на кожному з них. Складіть коротку розповідь про те, як приходять на стіл хліб. Користуйтеся поданими словами і словосполученнями: *зерно посіяти, доглядати, срібна роса, золоте проміння, золоте колосся, збирати урожай, роботящі руки, золоті руки, молотити, молоти, пекти хліб, вишивана скатертину, шанувати хліб*.

2. Створення алгоритмів до написання творів-розповідей, творів-описів, творів-міркувань.

Вправа передбачає залучення учнів до проєктної діяльності, результатом якої є побудова опорних схем. Матеріали для розвитку в молодших школярів уявлень про семантико-композиційну структуру

тексту було представлено на слайдах.

Текст-розповідь – це текст, в якому розповідається про пригоди або події героїв, дається відповідь на запитання: Що робив? Що робить? Що зробить? Що відбувається? Що трапилося?

Алгоритм написання: 1. Відомості про дійову особу, інформація щодо місця й часу дії. 2. Опис послідовності подій. 3. Найважливіший момент розповіді. 4. Результат розвитку події, висновок.

Текст-опис – це перелік одночасних або сталих ознак предмета, явища; дається відповідь на питання: Який? Яка? Яке? Які?

Алгоритм написання: 1. Загальне враження від предмета. 2. Ознаки предмета. 3. Оцінка предмета.

Текст-міркування – це текст, в якому говориться про причини явищ і подій. У такому тексті щось доводиться, роз'яснюється; дається відповідь на запитання: Для чого? Чому? З якою метою? А ще текст-міркування – це текст, у якому ти висловлюєш свої думки, бажання, мрії.

Алгоритм написання: 1. Те, що треба довести. 2. Тому що ... Отже... 3. Доказ. Доведення. 4. Висновок.

3. Моделювання підготовчої роботи на уроках складання зв'язних висловлювань.

Репрезентація методики використання різних прийомів: бесіда з метою впорядкування матеріалу, якщо він накопичений заздалегідь під час спостережень, чи для його накопичення; розповідь, інформаційне повідомлення вчителя або учнів; робота із загадками; розкриття змісту прислів'їв; заслуховування пісень, віршів тощо.

Представлені матеріали дали можливість зробити висновки: для навчання школярів будувати тексти різних типів важливо систематично працювати над змістом, композицією, мовним оформленням висловлювань; серед підготовчих вправ значне місце мають зайняти аналітичні (ознайомлення з особливостями текстів, робота над заголовком, основною думкою, побудовою тексту) і синтетичні (робота з деформованим текстом, редагування, складання творів-мініатюр), мета яких – допомогти учням усвідомити структуру зв'язного тексту, формувати вміння передавати думки логічно, послідовно; щоб навчити складати тексти залежно від мети висловлювання, необхідно створювати мовленнєві ситуації.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Проведене дослідження переконує, що підготовка майбутнього вчителя до формування текстотворчої компетентності молодшого школяра має бути спрямована: на забезпечення засвоєння теоретичних засад процесу розвитку зв'язного мовлення учнів початкових класів; опанування студентами текстотворчих умінь і методики їх формування; упровадження компетентнісного і технологічного підходів в освітній процес з методики навчання української мови. Подальшого висвітлення потребує проблема готовності вчителя до навчання молодших школярів продукувати висловлювання різних типів на уроках розвитку зв'язного мовлення.

Література

1. Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. із навчанням українською мовою. 1–4 класи. – К. : Видавничий дім "Освіта", 2012. – 392 с.
2. Вашуленко М. С. Українська мова і мовлення в початковій школі: метод. посіб / М. С. Вашуленко. – К.: Освіта, 2006. – 270 с.
3. Державний стандарт початкової загальної освіти // Поч. школа. – 2011. – № 7.
4. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики / Ф. С. Бацевич. – К. : Академія, 2004. – 342 с.
5. Система обучения сочинениям на уроках русского языка. 4–8 классы / под. ред. Т. А. Ладыженской. – 3-е изд., испр. – М. : Просвещение, 1978. – 284 с.

В. А. Калиш, В. А. Собко

ПОДГОТОВКА БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ К ФОРМИРОВАНИЮ У МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ ТЕКСТОТВОРЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ

В статье раскрываются задачи, содержание, особенности подготовки будущего учителя к формированию у младших школьников текстотворческой компетентности в процессе обучения украинскому языку; подаются рекомендации по развитию у студентов методических умений, необходимых для обеспечения успешной деятельности учащихся над составлением устных и письменных сочинений разных типов.

Ключевые слова: текст, текстотворческая компетентность, текстотворческие умения, связанные высказывания, методические умения.

INTENDING TEACHERS TRAINING TO FORMING THE PRIMARY SCHOOL PUPILS' TEXT CREATIVE COMPETENCE

The article deals with the tasks, content, peculiarities of intending teachers training to forming the primary school pupils subject text creative competence in the process of teaching the Ukrainian language; the recommendations according to the development of students teaching skills necessary to provide pupils successful activity on creating oral and written compositions of different types are given.

Keywords: a text, text creative competence, text creative skills, logically connected utterances, teaching skills.

УДК 372.31

Н. М. Захарова

ІНТЕГРАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО ЗМІСТУ ПРЕДМЕТІВ ПРИРОДНИЧОГО ТА ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО ЦИКЛІВ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті розглядаються теоретичні та методичні підходи до формування інтелектуальної сфери молодших школярів на основі інтеграції змісту предметів природничо-естетичного циклу. Ця сфера охоплює формування логічного і образного мислення, спостережливості, уваги, мовлення, уяви, фантазії, пізнавального інтересу.

Ключові слова: інтеграція змісту предметів природничо-естетичного циклу, міжпредметні зв'язки, інтелектуальна сфера, інтелектуальні уміння, молодший шкільний вік.

Постановка проблеми. Відповідно до нової освітньої політики та сучасних парадигм процес реформування освіти в Україні передбачає такий підхід у конструюванні її змісту, в якому цінність змісту залежить від того, наскільки він сприяє застосуванню нових методик, педагогічних технологій, що формують активну, творчу, інтелектуальну і духовну особистість, що усвідомлює багатогранну цінність людського життя, довкілля, соціуму і природи.

Найважливішими підходами в освіті на сучасному етапі, крім інтеграційного, є акмеологічний, синергетичний, компетентнісний, які є стратегічними шляхами навчання, виховання, розвитку кожної особистості.

Метою статті є розкриття особливостей здійснення інтеграційного підходу до змісту предметів природничо-естетичного циклу як засобу формування інтелектуальної сфери молодших школярів, що включає розвиток усіх пізнавальних внутрішніх процесів: спостережливості, логічного і образного мислення, уяви, фантазії, пізнавального інтересу тощо.

Процес формування логічного і образного мислення, який проектується на розвиток спостережливості, уяви, фантазії, мовлення, пам'яті, емоційної сфери, багато в чому залежать від розвитку цілого комплексу загальнонавчальних умінь: загальноорганізаційних, загальномовленневих, загальнопізнавальних, контрольних-оцінних. Цей комплекс умінь реалізує формування надзвичайно актуального вміння навчатися, яке розвивається фактично в межах кожної навчальної дисципліни від початкової ланки до ВНЗ, а в подальшому застосовується і удосконалюється в усіх сферах життя людини.

Кожна з цих груп умінь формується взаємопов'язано і впливає на розвиток інших.

Однією з найважливіших з цих груп загальнонавчальних умінь, які набувають особливого статусу у формуванні інтелектуальної сфери молодших школярів, є загальнопізнавальні вміння.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процес їх формування пов'язаний з розглядом шляхів, які показують, що ця проблема прямо чи опосередковано пов'язана з усіма значними напрямками і теоріями сучасної дидактики. Важливе значення для розуміння проблеми мали результати і висновки досліджень щодо механізмів управління навчальною діяльністю школярів (О. М. Леонт'єв, П. Я. Гальперін, Н. Ф. Талізін, О. І. Раєв та ін.), формування прийомів розумової діяльності (Є. М. Кабанова-Меллер, З. І. Калмикова, Г. О. Люблінська, Н. О. Менчинська, В. Ф. Паламарчук, О. В. Скрипченко), ролі мотиваційного компоненту в навчанні школярів (А. К. Маркова, Г. І. Щукіна й ін.).